

Joni Nikkola

Rakennusalan tiedonantovelvollisuus

Rakennusalan tiedonantovelvollisuuden toteuttaminen Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:ssä

Opinnäytetyö

Kevät 2015

SeAMK Tekniikka

Rakennustekniikan tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Tekniikka

Tutkinto-ohjelma: Rakennustekniikka

Suuntautumisvaihtoehto: Talonrakennustekniikka

Tekijä: Joni Nikkola

Työn nimi: Rakennusalan tiedonantovelvollisuus

Ohjaaja: Marita Viljanmaa

Vuosi: 2015 Sivumäärä: 82 Liitteiden lukumäärä: 1

Vuoden 2014 heinäkuun alusta astui voimaan laki rakennusalan tiedonantovelvollisuudesta. Kyseinen tiedonantovelvollisuus velvoittaa rakentamispalvelun ostajia ilmoittamaan kuukausittain urakkatiedot ja yhteisien rakennustyömaiden päätoteuttajia ilmoittamaan kuukausittain työntekijätiedot Verohallinnolle.

Tällä opinnäytetyöllä on kaksi tavoitetta: Ymmärtää tiedonantovelvollisuus kokonaisvaltaisesti ja luoda käyttöohje Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:lle rakennusalan tiedonantovelvollisuuden toteuttamiseen jokapäiväisessä toiminnassaan.

Kokonaisvaltaista ymmärrystä haetaan ensin perehtymällä rakennusalan harmaaseen talouteen ja sen torjuntamenetelmiin. Näin on mahdollista muodostaa laaja ja monipuolinen kuva rakennusalan tiedonantovelvollisuuden yhtymäkohdista muiden rakennusalan harmaan talouden torjuntamenetelmien kanssa.

Tiedonantovelvollisuuteen perehdytään syvällisesti pääasiallisesti virallisten ohjeistuksien avulla ja tutkitaan tähän mennessä havaittuja vaikutuksia ammatillisia lehti-julkaisuja hyödyntäen.

Käyttöohje luodaan tiedonantovelvollisuuteen perehtymisen jälkeen. Kyseinen käyttöohje jaetaan kaikille Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:n työnjohtajille ja taloushallinnosta vastaaville.

Avainsanat: rakennusala, tiedonantovelvollisuus, ilmoitusvelvollisuus, harmaa talous, verohallinto

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Technology

Degree programme: Construction Engineering

Specialisation: Building Construction

Author: Joni Nikkola

Title of thesis: Reports on construction work

Supervisor: Marita Viljanmaa

Year: 2015

Number of pages: 82

Number of appendices: 1

As of 1 July 2014, buyers of construction services must collect information on their contracts, and project supervisors must collect information on employees. This obligates buyers and supervisors to send their reports monthly to the Tax Administration.

The thesis had two main goals: the first was to gain complete understanding about this new obligation. The second was to create a manual on how to carry out this obligation in Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy, a construction company in Finland.

To gain understanding, the first thing to do was to research the black economy in general. After understanding the term, the research focused on the black economy in the construction trade and how Tax Administration prevents it. The last step in the research was to familiarize oneself with the reports on construction work.

Following the research, the manual was created by using the knowledge of reports on construction work. This particular manual will be given to all supervisors and people who are in charge of financial administration at Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy.

Keywords: building trade, black economy, obligation of inform, Tax Administration

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	8
1 JOHDANTO	9
1.1 Työn tausta	9
1.2 Tavoitteet	9
1.3 Rajaukset.....	10
2 TUTKIMUSMENETELMÄ	12
3 HARMAA TALOUS	14
3.1 Yleistä harmaasta taloudesta.....	14
3.2 Harmaa talous rakennusalalla.....	15
3.3 Harmaan talouden ilmenemismuodot rakennusalalla	16
3.3.1 Pimeä työvoima	16
3.3.2 Peitelty osingonjako.....	17
3.3.3 Kirjanpidon ulkopuoliset tulot	17
3.3.4 Kuittikauppa	17
3.3.5 Konkurssikeinottelu.....	19
3.3.6 Kertakäyttöiset tai lyhyen elinkaaren osakeyhtiöt	19
3.4 Rakennusteollisuus RT ry:n kysely rakennusalan harmaasta taloudesta .	19
3.4.1 Ilmenemismuodot	19
3.4.2 Taustatekijöitä.....	20
3.4.3 Vaikutukset	21
3.4.4 Kehitys.....	23
3.5 Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008 - 2012.....	23
4 RAKENNUSALAN HARMAAN TALOUDEN TORJUNTA	25
4.1 Tilaajavastuulaki	25
4.2 Rakennusalan veronumerorekisteri ja henkilötunnistekortti	26
4.3 Rakennusalan käännetty arvonnäköalaverovelvollisuus.....	27

4.4 Verovelkarekisteri	28
4.5 Veronkierrosta ilmoittaminen.....	29
5 RAKENNUSALAN TIEDONANTOVELVOLLISUUS	30
5.1 Työntekijätiedot.....	30
5.2 Urakkatiedot.....	33
5.3 Ilmoittajan ja ilmoituksen tiedot	36
5.4 Ilmoitusten antaminen	37
5.5 Tietojen korjaaminen ja poistaminen.....	38
5.6 Laiminlyöntimaksu	39
5.7 Tietojen säilyttämisaika	40
5.8 Vaikutukset	41
6 CASE – RAKENNUS- JA SUUNNITTELUTOIMISTO HÄMÄLÄISET OY:N KÄYTTÖOHJE	43
7 POHDINTA	45
LÄHTEET	47
LIITTEET	51

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Konstruktiivisen tutkimusotteen keskeiset elementit (Lukka 2001).	12
Kuvio 2. Esimerkki kuittikaupan vaiheista (Lith 2010, 36-37).	18
Kuvio 3. Harmaan talouden ilmenemismuodot rakennusalalla yrityskyselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 91).	20
Kuvio 4. Harmaan talouden taustatekijät rakennusalalla yrityskyselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 91).	21
Kuvio 5. Harmaan talouden vaikutukset rakennusalalla yrityskyselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 95).	22
Kuvio 6. Harmaan talouden kilpailua vääristävät vaikutukset yrityskyselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 95).	22
Kuvio 7. Yhteisen rakennustyömaan työntekijätietojen ilmoittamisen periaate (Verohallinto 2014c).	31
Kuvio 8. Yhteisen rakennustyömaan urakkatietojen ilmoittamisen periaate (Verohallinto 2014c).	34
Taulukko 1. Konstruktiivisen tutkimusotteen ydinpiirteet ja niiden toteutuminen opinnäytetyössä (Lukka 2001).	13
Taulukko 2. Harmaan talouden kehitys rakennusalalla kyselytutkimusten mukaan vuosien 2004 ja 2009 välisenä aikana (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 96).	23
Taulukko 3. Pakollisiksi määritellyt ilmoitettavat työntekijätiedot (Verohallinto 2014e).	32
Taulukko 4. Pakollisiksi määritellyt ilmoitettavat urakkatiedot (Verohallinto 2014f).	35
Taulukko 5. Tiedonantovelvollisen ja ilmoituksen tiedot (Verohallinto 2014c).	37

Taulukko 6. Tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntimaksun suuruus suhteessa laiminlyönnin vakavuuteen (Verohallinto 2014c).....	39
---	----

Käytetyt termit ja lyhenteet

Harmaa talous	Organisaation toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettomien palautuksien saamiseksi.
Laiton talous	Rikollista toiminta, jolla tavoitellaan taloudellista hyötyä, kuten huumekauppa.
Piilotalous	Synonyymi harmaalle taloudelle.
Kuutamourakointi	Urakointia, josta ei makseta veroja.
Pimeä työvoima	Työntekijöiden joukko, joiden palveluksista maksetuista korvauksista ei ole maksettu työntekijän ennakkopidätystä tai sosiaaliturvamaksua.
AVL	Arvonlisäverolaki.
VML	Veromenettelylaki.
Luonnollinen henkilö	Yksittäinen ihminen, jolla on subjektiivisia oikeuksia ja velvollisuuksia.
TIN	Taxpayer Identification Numbers. Ulkomailla verotuksessa käytetty numerosarja.
VAT-tunniste	Value-added tax-tunniste. Arvonlisäverotunniste.
Ilmoitusvelvollisuus	Verohallinnon käyttämä synonyymi tiedonantovelvollisuudelle.

1 JOHDANTO

1.1 Työn tausta

Toukokuussa 2013 eduskunta hyväksyi lain verotusmenettelystä annetun lain muuttamisesta (L 363/2013) ja lain työturvallisuuslain muuttamisesta (L 364/2013), mitkä tulivat voimaan 1. heinäkuuta 2014. Näiden lakien nojalla rakentamispalvelun tilaajalla on velvollisuus ilmoittaa urakkatietoja Verohallinnolle sekä yhteisen rakennustyömaan päätoteuttajalla velvollisuus ilmoittaa työntekijätietoja. (Verohallinto 2014c).

Tämä rakennusalan kautta aikain suurin byrokraattinen muutos mahdollistaa reaaliaikaisen harmaan talouden valvonnan, mutta se vaatii tiedonantovelvollisilta perehtymistä asiaan (Kortelainen 2014a, 7). Sekä urakka- että työntekijätiedot on kerättävä ja ilmoitettava Verohallinnolle kuukausittain, eikä tietojen keräämiseen tai ilmoittamiseen ole vain yhtä ja ainoata vaihtoehtoa (Verohallinto 2014c).

Kesäkuussa 2014 suurissa ja osassa keskisuurista rakennusyryyksistä tiedonantovelvollisuuteen oli valmistauduttu. Keskisuurissa rakennusyryyksissä oltiin vähintään tietoisia veromuutoksesta. Useissa pienissä rakennusyryyksissä asiat olivat vielä hoitamatta (Kortelainen 2014a, 7.)

Seinäjokelainen keskisuuri rakennusyryitys Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy kuului ryhmään, missä oli valmistauduttu asianmukaisesti tiedonantovelvollisuuteen. Kyseinen yryitys tilasi lisäksi tämän opinnäytetyön, jossa selvitetään tiedonantovelvollisuutta ja sen pohjalta luodaan toimintaohje yryykselle tiedonantovelvollisuuden toteuttamiseen taloudellisesti ja tehokkaasti kaikilla osa-alueilla.

1.2 Tavoitteet

Opinnäytetyöllä on kaksi tavoitetta, ymmärtää kokonaisvaltaisesti rakennusalan tiedonantovelvollisuus sekä luoda käyttöohje Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:lle tiedonantovelvollisuuden velvoitteiden tehokkaaseen ja taloudelliseen toteuttamiseen. Ensimmäiseen tavoitteeseen päästään jakamalla tiedonhankinta

kolmeen osaan: Harmaa talous, rakennusalan harmaan talouden torjuntamenetelmät ja rakennusalan tiedonantovelvollisuus. Jokaista osa-aluetta tutkitaan rakennusalan yrityksen kannalta oleellisesta näkökulmasta.

Harmaata taloutta tutkitaan perehtymällä sen käsitteeseen ja olemukseen rakennusosalalla kirjallisuutta, tutkimuksia ja virallisia ohjeistuksia hyödyntämällä. Näin saadaan ymmärrys harmaan talouden ilmenemismuodoista, vaikutuksista ja laajuudesta rakennusosalalla.

Rakennusalan harmaan talouden torjuntamenetelmiä tutkitaan pääasiallisesti virallisia ohjeistuksia ja ammattiliittojen informaatiota hyödyntäen. Torjuntamenetelmiin perehdytään jokaiseen erikseen ja haetaan ymmärrystä niiden asettamista velvollisuuksista sekä mahdollisista liitoksista toisiinsa.

Rakennusalan tiedonantovelvollisuuteen perehdytään huomattavasti syvällisemmin verrattuna muihin harmaan talouden torjuntamenetelmiin. Tiedonantovelvollisuudesta haetaan kokonaisvaltaista ymmärrystä muun muassa sen velvoitteista, rajouksista ja vaikutuksista. Tietoa haetaan pääasiallisesti Verohallinnon virallisista ohjeistuksista ja tietuekuvauksista, mutta myös lainsäädännöstä sekä ammatillisten aikakauslehtien artikkeleista.

Opinnäytetyön toinen tavoite saavutetaan luomalla Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:lle käyttöohje tiedonantovelvollisuuden toteuttamiseen teoriaosuutta hyödyksi käyttäen. Käyttöohje jaetaan yrityksen työnohtajille ja taloushallinnosta vastaaville. Käyttöohjeen sisällöstä ja sen luontitavasta kerrotaan tarkemmin sille varatussa kappaleessa.

1.3 Rajaukset

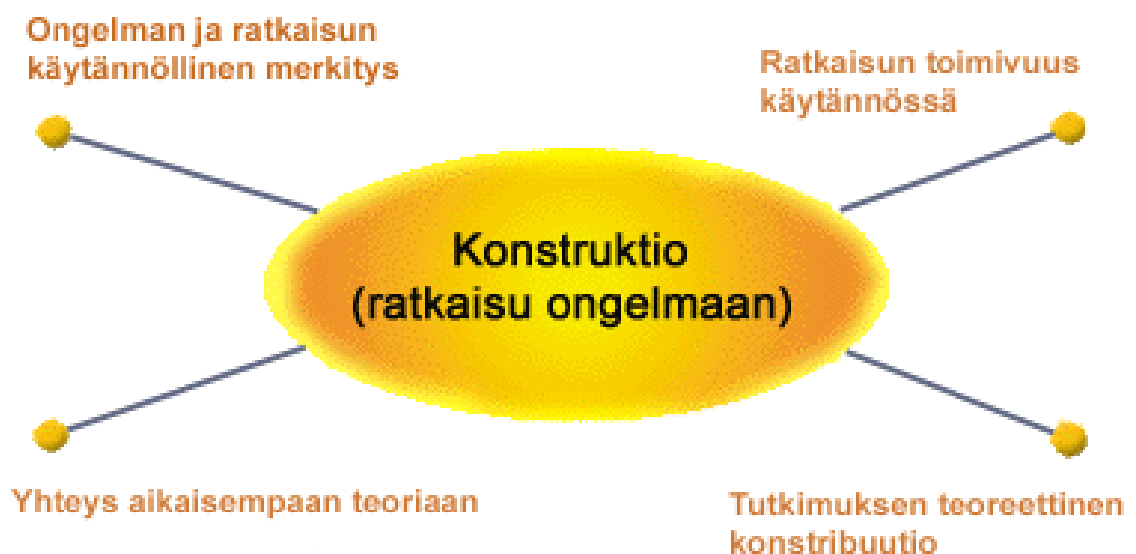
Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään rakennusalan harmaata taloutta ja sen torjuntamenetelmiä ainoastaan Suomessa, joten kansainvälistä vertailua ei tehdä muiden maiden järjestelmiin työn laajuuden hallitsemiseksi. Teoriaa tarkastellaan rakennusalan yrityksen näkökulmasta, mutta työ sivuaa joiltain osin yksityisten henkilöiden ja taloyhtiöiden näkökulmia luodakseen kontrastia tai syventääkseen teoriaa.

Rakennusalan harmaan talouden torjuntamenetelmiä, pois lukien tiedonantovelvollisuus, tutkitaan ainoastaan niiden määritelmien ja asettamien velvollisuuksien kannalta. Tämän vuoksi torjuntamenetelmien vaikutuksia ja tehokkuutta ei oteta huomioon.

Rakennusalan tiedonantovelvollisuutta tutkitaan syventävästi, mutta ilmoitustietojen tietuekuvauksista haetaan ainoastaan pakollisiksi määritellyt tiedot. Tietuekuvauksissa on esitetty ilmoitustiedostojen vaaditut rajapintamuodot, mikä ei ole oleellista tämän opinnäytetyön kannalta.

2 TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyö on tyypiltään normatiivinen, koska tutkimuksessa pyritään löytämään ohjeita, jotka auttavat kehittämään toimintaa. Tutkimuksessa pyritään ratkaisemaan reaali maailman ongelmia (rakennusalan tiedonantovelvollisuuden toteuttaminen) ja tuottamaan menetelmiä niiden hallitsemiseksi. Täten on luontevaa valita tutkimusongelman lähestymistavaksi konstrukttiivinen tutkimusote. (Lukka 2001.) Kuviossa 1 on esitetty konstrukttiivisen tutkimusotteen keskeiset elementit.

Kuvio 1. Konstrukttiivisen tutkimusotteen keskeiset elementit (Lukka 2001).

Konstrukttiivinen tutkimusote edellyttää kuutta erilaista ydinpiirrettä. Siinä keskitytään tosielämän ongelmiin, jotka on tarpeellista ratkaista käytännössä. Sen avulla tuotetaan innovatiivinen konstruktio, joka ratkaisee alkuperäisen tosielämän ongelman. Se sisältää kehitetyn konstruktion toteuttamisyhteyden, jolla testataan sen käytäntöön soveltuvuutta. Tutkija ja käytännön edustajat ovat läheisessä tiimimäisessä yhteistyössä, jossa odotetaan tapahtuvan kokemuksellista oppimista. Ratkaisu on kytketty olemassa olevaan teoreettiseen tietämykseen ja kiinnittää huomiota empiiristen löydösten reflektointiin takaisin teoriaan (Lukka 2001.)

Taulukko 1. Konstruktivisen tutkimusotteen ydinpiirteet ja niiden toteutuminen opinnäytetyössä (Lukka 2001).

Konstruktivisen tutkimusotteen ydinpiirteet	Ydinpiirteiden toteutuminen opinnäytetyössä
Keskittyy tosielämän ongelmiin, jotka on tarpeellista ratkaista käytännössä.	Rakennusalan tiedonantovelvollisuuden toteuttaminen Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:ssä.
Tuottaa innovatiivisen konstruktion, joka ratkaisee alkuperäisen tosielämän ongelman.	Tiedonantovelvollisuuden toteuttamisen käyttöohje.
Sisältää kehitetyn konstruktion toteuttamisyrittä, jolla testataan sen käytäntöön soveltuvuutta.	Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy.
Tutkijan ja käytännön edustajien läheistä tiimimäistä yhteistyötä, jossa odotetaan tapahtuvan kokemuksellista oppimista.	Käyttöohje tehdään tiiviissä yhteistyössä Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:n työnjohtajien ja taloushallinnosta vastaavien kanssa.
Kytkeyty olemassa olevaan teoreettiseen tietämykseen.	Käyttöohje luodaan opinnäytetyön teoreettista osuutta hyödyksi käyttäen.
Kiinnittää huomiota empiiristen löydösten reflektointiin takaisin teoriaan.	Laajuuden ja rajoitusten hallitsemiseksi tässä opinnäytetyössä ei suoriteta empiiristä tutkimusta.

Taulukossa 1 on esitetty konstruktivisen tutkimusotteen ydinpiirteet ja niiden toteutuminen opinnäytetyössä. Ydinpiirteiden voidaan katsoa toteutuvan hyväksyttävästi opinnäytetyössä, mikä puoltaa konstruktivisen tutkimusotteen valintaa.

3 HARMAA TALOUS

3.1 Yleistä harmaasta taloudesta

Harmaa talous vaikuttaa eri puolilla yhteiskuntaa (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2013, 4). Ihmiset voivat törmätä harmaaseen talouteen tavallisessa elämässään esimerkiksi pimeään palkanmaksun ja piraattituotteiden kauppaamisen muodossa. Harmaa talous on kuitenkin laajempi kokonaisuus, jossa keskeistä on erilaisten la-kivelvoitteiden laiminlyönti.

Harmaan talouden selvitysyksikkö (2013, 4) tarkentaa harmaan talouden määritelmän sisältävän verojen ja muiden lakisääteisten maksujen laiminlyömistä. Tämän vuoksi verotulojen ja maksujen saamatta jäämisen lisäksi, yritysten välinen kilpailu ei ole tasapuolista ja työntekijöitä saatetaan kohdella lainvastaisesti.

Harmaan talouden tarkistusten perusteella määrätään maksettavaksi vuosittain noin 60 - 70 miljoonan euron arvosta laiminlyötyjä lakisääteisiä velvoitteita (mts. 4). Tarkastuksissa harmaaksi taloudeksi määriteltävää on ollut muun muassa puuttuva myynti, vääräsisältöiset kuitit tai kuittikauppa.

Harmaan talouden yleisyyttä on kuitenkin hankalaa arvioida, koska harmaa talous on pääasiassa piilorikollisuutta. Vain osa kaikesta harmaasta taloudesta tulee viranomaisten tietoon. (Verohallinto 2011a.)

Verohallinto kuitenkin tarkentaa, että harmaan talouden käsitteestä on erotettava laitton talous, jolla tarkoitetaan jo alun perin rikollisen toiminnan tuottamaa taloudellista lisäarvoa. Tällaista on esimerkiksi huumausaineiden laitton kauppa. (Verohallinto 2011b.)

3.2 Harmaa talous rakennusalalla

Rakennusalalla harmaan talouden on todettu jo 1990-luvulla tehdyissä tutkimuksissa olevan yleistä moniin muihin aloihin verrattuna. Merkittävimpiä syitä harmaaseen talouteen on toiminnan työvaltaisuus ja rakentamisen suuret suhdannevaihtelut. (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 88.)

Ammattimaisessa rakentamisessa harmaa talous liitetään korkeaan aliurakointias- teeseen. Aliurakointiketjut muodostuvat usein pitkiksi ja sen seurauksena rakennut- taja tai pääurakoitsija eivät välttämättä tiedä, ketkä työskentelevät ketjussa alim- pana. Näissä pitkissä urakointiketjuissa arvonlisäverot, työntekijöiden ennakkopidä- tykset ja sosiaaliturvamaksut hoidetaan määrättyyn portaaseen saakka, mutta jos- sain vaiheessa velvoitteiden hoitamisessa saatetaan luistaa. (Hirvonen, Lith & Wal- den 2010, 88-89.) Rakennusteollisuus puoltaakin tätä toteamalla, että 90 % raken- nusalan harmaan talouden tapauksista tapahtuvan yrityksissä, joiden liikevaihto on alle miljoona euroa (Rakennusteollisuus RT ry 2014a).

Rakennusalan harmaan talouden suuruus ei välttämättä ole riippuvainen määrä- tystä suhdannetilanteesta. Noususuhdanteessa ammattitaitoisen työvoiman puute saatetaan hoitaa pimeiden työmarkkinoiden kautta. Laskusuhdanteessa taas pyri- tään karsimaan kustannuksia markkinoiden kutistumisen ja kiristyneen kilpailun vuoksi. (mts. 89.)

Niin sanottua kuutamourakointia esiintyy laajasti yksityishenkilöiden pientalojen, omistusasuntojen ja vapaa-ajanrakennusten uudisrakentamisessa ja korjauksessa. Yksityishenkilöiden rakennustoissa harmaata taloutta on helppo pyörittää, sillä he eivät ole kirjanpito- ja arvolisäverovelvollisia. Saadut hyödyt saattavat olla kotita- louksille ja rakentajille huomattavan suuret olemattomaan kiinnijäämisriskiin verrat- tuna. (mts. 89.)

Rakennusalan omien toimenpiteiden ja suuriin rakennustyömaihin kohdistetun vi- ranomaisten tehostuneen työmaavalvonnan seurauksena harmaan talouden toimin- taedellytykset ovat jonkin verran pienentyneet järjestäytyneiden rakennusyri- tysten hallinnoimilla työmailla 1990-luvun lopulta lukien. Piilotalouden painopistealue on siirtynyt ammattimaisessa rakentamisessa korjaus- ja kunnossapitorakentamiseen,

joissa tilaajina ovat usein isännöitsijät ja asunto-osakeyhtiöt. 2000-luvulla ulkomailta käsin tapahtuva harmaa toiminta Suomen markkinoilla on ollut kasvavana ilmiönä. (mts. 89.)

Ulkomaista pimeää työvoimaa saapuu keskusrikospoliisin mukaan erityisesti Baltian maista, eniten Virosta. Myös muiden uusien EU-maiden, erityisesti Puolan ja Liettuan, osuus Suomessa havaitusta pimeästä ulkomaisesta työvoimasta on ollut yleisempää. Pimeää työvoimaa on havaittu tulevan entistä enemmän myös EU-ulko-puolisista maista. (mts. 89.)

3.3 Harmaan talouden ilmenemismuodot rakennusalalla

Lith (2010, 36) luettelee piilotalouden ilmenemismuodoiksi rakennusalalla palkan-saajien pimeät työtulot, peitellyn osingonjaon, kirjanpidon ulkopuoliset tulot, kuittikaupan ja konkurssikeinottelun. Seuraavissa kappaleissa käsitellään harmaan talouden ilmenemismuotoja tarkemmin.

3.3.1 Pimeä työvoima

Pimeä palkka tarkoittaa työntekijän palveluksestaan saamaa korvausta, josta ei ole maksettu ennakonpidätystä tai sosiaaliturvamaksua. Usein näissä tapauksissa on sosiaalivakuutusmaksut suorittamatta. Työttömät rakennustyömiehet voivat myös saada pimeää palkkaa, jolloin puhutaan työttömyysturvan väärinkäytöstä. (Lith 2010, 36.)

Keskusrikospoliisin mukaan rakennusalan työntekijöitä siirtyy harmaille markkinoille useastakin syystä. Pimeästi maksettu palkka työttömyyskorvauksen kanssa on usein suurempi kuin nettopalkka. Ulosottovelalliset tai muita maksuhäiriöitä omaavat voivat haluta piilottaa palkkatulonsa. Pimeä työ houkuttelee myös alhaisen kiinnijäämisriskinsä vuoksi. (Keskusrikospoliisi 2010, 2.)

3.3.2 Peitelty osingonjako

Veromenettelylain 29 §:n 1 momentin mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeesta. VML 29 §:n 2 momentti lisää peiteltyyn osingonjaon tarkoittavan myös muuta hyötyä, jolla vältetään osingosta menevää veroa.

Yritysten omistajien saamat verottomat palkanmaksut ovat siis peiteltyä osingonjakoa. Osakeyhtiössä käteisvarojen siirto suoraan yrityksen omistajalle, joka käyttää yhtiön varoja omien henkilökohtaisten menojen kattamiseen, on myös peiteltyä osingonjakoa. Varojen siirto yksityiskäyttöön on usein peitelty aiheettomina kulu- ja matkakorvauksina tai päivärahoina, mitkä ovat rakennusosalalla hyvin yleisiä. Myös arvolisäverovähennyksillä hankitut tavara- ja laitehankinnat yksityiskäyttöön yhtiön varoilla on peiteltyä osingon jakoa. (Lith 2010, 36.)

3.3.3 Kirjanpidon ulkopuoliset tulot

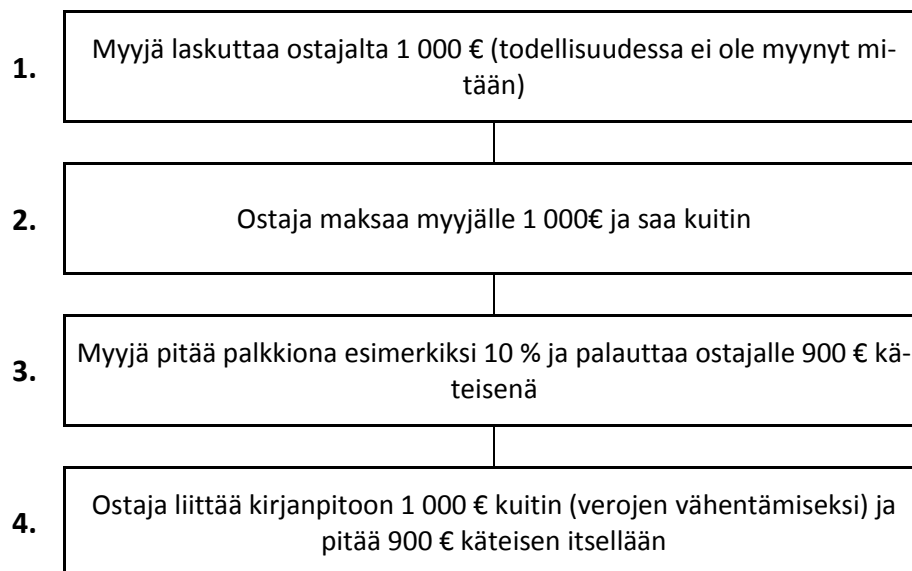
Kirjanpidon ulkopuolisilla tuloilla tarkoitetaan osittain tai kokonaan kirjanpitoon merkitsemätöntä tuloa, joilla maksetaan edelleen verottomia palkkoja tai muita rahanarvoisia etuuksia työntekijöille tai omistajille. Erityisesti yksityishenkilöille myydyissä rakennus- tai korjaustöissä tulot on helppo jättää kirjaamatta, sillä he eivät ole kirjanpito- ja arvolisäverovelvollisia. Tosin, kotitalousvähennystä hakiessa yksityishenkilöillä täytyy olla esittää kuitti. Verrattuna kotitalousvähennyksen enimmäismäärään kuititta tehtävästä rakennustyöstä teettäjä hyötyy taloudellisesti enemmän. (Lith 2010, 36.)

3.3.4 Kuittikauppa

Kuittikauppa määritellään pelkillä tositteilla käytävään kauppaan, jonka seurauksena yhtiön kirjanpitoon kirjataan täysin perusteeton ja väärensisältöinen tosite. Tällä tavoin yritys pyrkii välttämään erilaiset vero-, sosiaaliturva- ja eläkemaksut.

Kuittikauppaa voidaan käydä tavaroilla, laitteilla ja alihankintapalveluilla. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 16-17.)

Käytännössä rakennusyritykset voivat pienentää verotettavaa tuloa tekaistuilla kuiteilla tai toimia välikappaleena tekaistujen kuittien tehtailussa. Usein näissä tapauksissa maksun saajana on saman omistajan toinen yritys. Tekaistuilla kuiteilla urakoitsija kasvattaa kirjanpidollisia kulujaan. Kuittikaupasta kiinnijäämisen riski on pieni, varsinkin jos kuitteja on vähän ja sopivan suuruisesti liikevaihtoon nähden. Tekaistu kuittikauppa liittyy läheisesti pimeään työvoimaan ja peiteltyyn osingonjakoon. Kuittikaupasta hyötyy taloudellisesti myös kuittikauppias. Hyöty voi olla 5-10 prosenttia tekaistun kuitin arvosta. (Lith 2010, 36.) Kuviossa 2 on esimerkki kuittikaupan vaiheista.

Kuvio 2. Esimerkki kuittikaupan vaiheista (Lith 2010, 36-37).

Kuittikauppa vääristää kilpailua, koska vilpillinen yritys voi saada suurempia voittoja kuin rehellisesti toimiva yritys. Täten vilpillinen yritys voi kyetä maksamaan suurempia palkkoja. (Lith 2010, 36-37.)

3.3.5 Konkurssikeinottelu

Konkurssikeinottelussa yhtiön varat ja liiketoiminta siirretään toiselle yritykselle, ja konkurssiyritys jätetään selviytymään aiemman yrityksen palkoista ja vero- ja muista veloista. Rakennusalan yritysten verovelat ovat lähes kaksinkertaistuneet vuoden 2004 jälkeen, vaikka ala oli noususuhdanteessa. (Lith 2010, 37.) Verovelkojen määrä lisääntyy yleensä merkittävästi laskevan taloussuhdanteen aikana ja suurin osa verovelasta syntyy urakkaketjun häntäpäähän yrityksissä, jotka työllistävät alle kolme henkilöä (Keskusrikospoliisi 2010, 8). Velallisen epärehellisyysliittymän rikollisuuden on ennakoitu kasvavan samassa suhteessa konkurssien määrän kasvun kanssa (Keskusrikospoliisi 2010, 2).

3.3.6 Kertakäyttöiset tai lyhyen elinkaaren osakeyhtiöt

Uusia rakennusalan yrityksiä, jotka on perustettu jatkamaan maksuhäiriöihin tai verovelkoihin kaatunutta liiketoimintaa kutsutaan harmaan talouden termistössä kertakäyttöisiksi tai lyhyen elinkaaren osakeyhtiöiksi. Keskusrikospoliisin mukaan vuosien 2008 ja 2010 välisenä aikana rakennuslalle perustettiin noin 9 000 uutta osakeyhtiötä. Näistä yrityksistä 20 – 40 % on sellaisia, joiden vastuuhenkilöiden aiemmillä yrityksillä on merkittäviä verovelkoja tai maksuhäiriöitä. (Keskusrikospoliisi 2010, 8.)

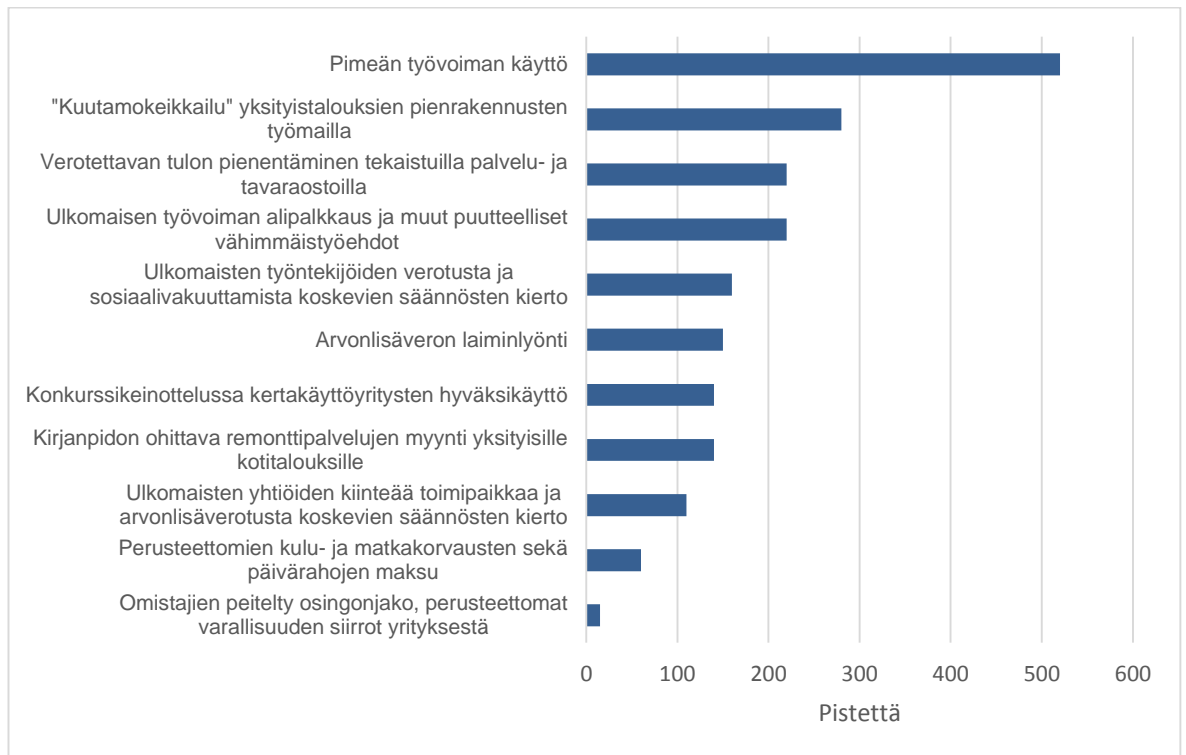
3.4 Rakennusteollisuus RT ry:n kysely rakennusalan harmaasta taloudesta

Syksyllä 2009 Rakennusteollisuus RT ry teetti kyselyn harmaasta taloudesta jäsenyrityksilleen ja Rakennusliiton toimitsijoille. Yrityskyselyyn saatiin määräaikaan mennessä lähes 350 vastausta. (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 90.)

3.4.1 Ilmenemismuodot

Kyselyn vastauksien mukaan rakennusalan suurin harmaan talouden ilmenemismuoto on pimeään työvoiman käyttö. Seuraavaksi tärkeimpiä ovat kuutamokeikkailu

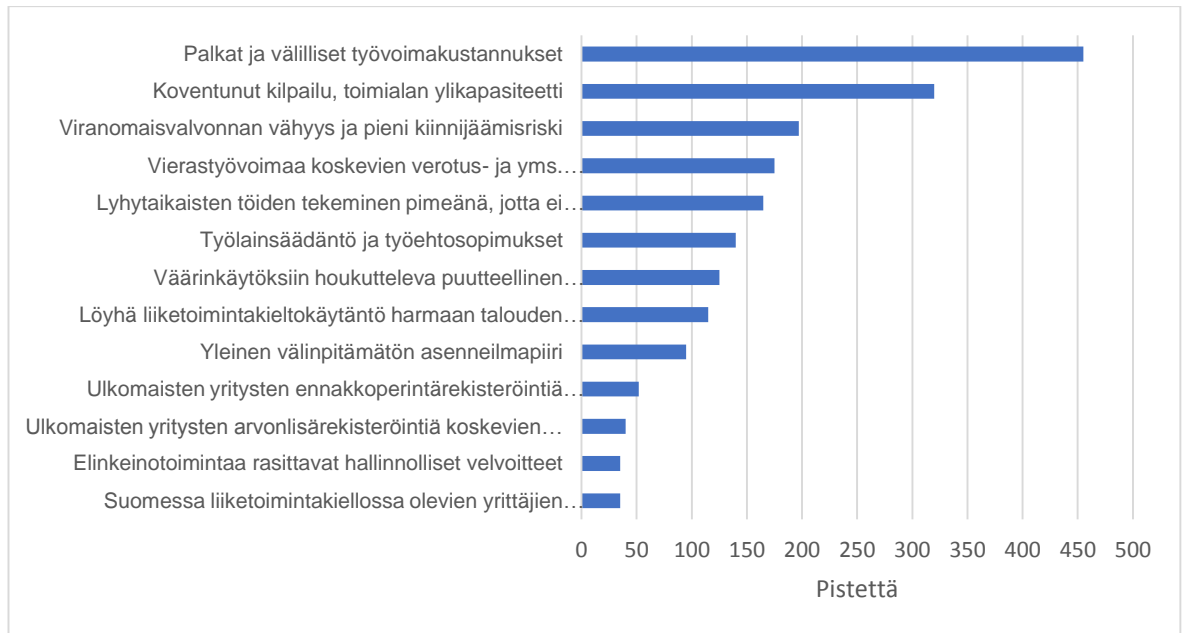
yksityishenkilöiden pienrakennusten työmailla, verotettavan tulon pienentäminen tekaistuilla palvelu- ja tavarapalveluostoksilla, ulkomaisen työvoiman alipalkkaus ja muut puutteelliset vähimmäistyöehdot sekä ulkomaisten yritysten verotusta ja sosiaalivakuuttamista koskevien säännösten laiminlyönti (Kuvio 3). Pisteytys kuviossa on toteutettu niin, että tärkein vastaus saa kolme pistettä, toiseksi tärkein kaksi pistettä ja kolmanneksi tärkein yhden pisteen. (mts. 90-91.)

Kuvio 3. Harmaan talouden ilmenemismuodot rakennusalalla yrityskyselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 91).

3.4.2 Taustatekijöitä

Piilotalouden tärkeimpänä taustatekijänä pidetään palkkoja ja välillisiä työvoimakustannuksia, joilla on yhteys toimialan ylikapasiteettiin ja koventuneeseen kilpailuun, jota käydään hinnalla. Seuraavaksi yleisempiä syitä ovat viranomaisvalvonnan vähyys ja pieni kiinnijäämisriski ja vierastyövoimaa koskevien säännösten puutteet. Viidenneksi yleisimpänä syynä pidetään lyhytaikaisten töiden tekemistä pimeänä, koska tällöin työntekijä ei joudu sovitellun päivärahan piiriin (Kuvio 4). (mts. 91.) Pisteytysjärjestelmä on sama kuin kuviossa 1.

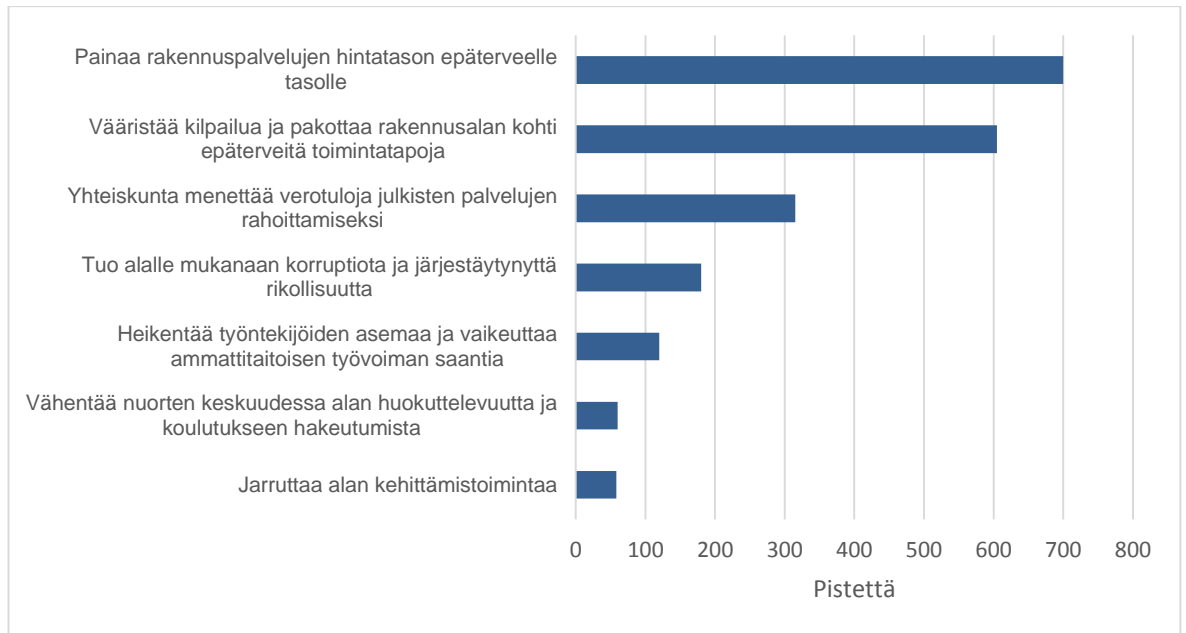

Kuvio 4. Harmaan talouden taustatekijät rakennusalalla yrityskyselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 91).

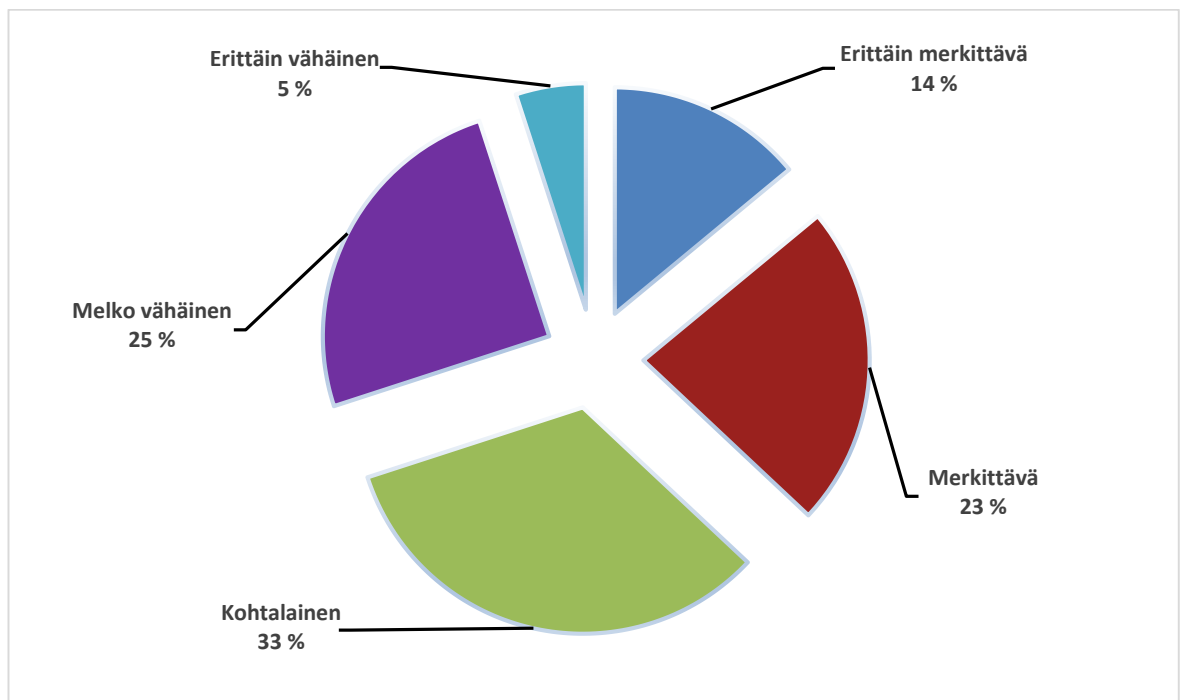
3.4.3 Vaikutukset

Rakennusteollisuuden yrityskyselyjen mukaan harmaa talous vaikeuttaa rehellisesti toimivien yrittäjien yritystoimintaa hintatason painumisella, kilpailun vääristymisellä ja painostaa toimialaa epäterveellisiin toimintatapoihin (Kuvio 5) (mts. 94.) Pisteytysjärjestelmä on sama kuin kuvioissa 1 ja 2.

Harmaan talouden kilpailua vääristävät vaikutukset ovat vähintäänkin kohtalaiset, totesi 70 prosenttia vastanneista. Merkittävät kilpailuhaitat ovat vajaan 40 prosentin mielestä (Kuvio 6). (mts. 95.)

Kuvio 5. Harmaan talouden vaikutukset rakennusosalalla yrityskselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 95).

Kuvio 6. Harmaan talouden kilpailua vääristävät vaikutukset yrityskselyjen mukaan (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 95).

3.4.4 Kehitys

Kyselytutkimukset osoittavat, että harmaa talous on vakavampi ongelma talonrakennus- ja vesirakentamisessa. Valtaosa rakennusliiton toimitsijoista mieltää harmaan talouden ilmiöiden lisääntyneen ainakin jonkin verran vuosien 2004 ja 2009 välisenä aikana. Tätä mieltä oli yritysten vastuhenkilöistä talonrakentamisen osalta runsas puolet vastanneista ja maa- ja vesirakentamisen osalta 40 prosenttia vastanneista. (mts. 95-96.) Kyselytutkimuksien vastauksien jakaantuminen on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Harmaan talouden kehitys rakennus- ja vesirakentamisessa kyselytutkimusten mukaan vuosien 2004 ja 2009 välisenä aikana (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 96).

	Talonrakennus- ala, yritys- kyselyt, %	Talonrakennus- ala, toimitsija- kyselyt, %	Maa- ja vesira- kentaminen, yrityskyselyt, %	Maa- ja vesira- kentaminen, toimitsijakyselyt %
Kasvanut selvästi	18,1	59,3	10,7	33,1
Kasvanut jonkin verran	33,7	29,6	28,0	48,1
Pysynyt ennallaan	28,2	7,4	43,1	18,5
Vähentynyt jonkin verran	16,3	3,7	14,3	0,0
Vähentynyt selvästi	3,7	0,0	3,9	0,0

3.5 Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008 - 2012

Verohallinto asetti vuoden 2006 lopulla työryhmän valmistelemaan verovalvontahanke. Tästä syntyi neljä vuotta kestänyt Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008 – 2012, jonka tavoitteena oli rakennusalan harmaan talouden torjunta, ulkomaisen työvoiman verovalvonnan kehittäminen ja valvontamenetelmien kehittäminen. (Karvonen & Muinonen 2014, 4-5.)

Työryhmä ryhmitteli eri ominaispiirteiden perusteella valvottavien yritysten kohdejoukon. Tällaisia ominaispiirteitä oli esimerkiksi verohallinnon häiriöitä omaavat, lyhyen elinkaaren ja ulkomaista työvoimaa käyttävät yritykset. (Karvonen & Muinonen 2014, 6.)

Hankkeen aikana valmistui 3 525 verotarkastuskertomusta. Harmaata taloutta löytyi 1078 tarkastuksessa eli liki joka kolmannesta tarkastetusta kohteesta. 90 % harmaata taloutta harjoittavilla yrityksillä oli alle 6 miljoonan euron liikevaihto. Pimeitä palkkoja oli maksettu liki 220 miljoonaa euroa. Vääräsisältöisiä tositteita havaittiin 112 miljoonan euron arvosta ja peiteltyä osingonjakoa 92 miljoonan euron arvosta. (Verohallinto 2014b, 2.)

4 RAKENNUSALAN HARMAAN TALOUDEN TORJUNTA

Tässä kappaleessa tutkitaan merkittävimpiä rakennusalan harmaan talouden torjuntakeinojen periaatteita ja niiden asettamia velvollisuuksia, pois lukien rakennusalan tiedonantovelvollisuus. Rakennusalan tiedonantovelvollisuutta tutkitaan syvällisemmin kappaleessa 5.

4.1 Tilaajavastuulaki

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä, yleisemmin kutsuttu tilaajavastuulaki, tuli voimaan vuodesta 2007 lähtien. (Rakennusteollisuus RT ry 2014c). Lakia sovelletaan kaikkiin toimialoihin, joissa tilaaja käyttää vuokrattua työntekijää tai alihankintasopimuksella työskentelevää työntekijää. (L 469/2012). Rakennusalaa kohtaan tilaajavastuulaki kuitenkin tiukentui vuoden 2012 alusta lähtien. (Rakennusteollisuus RT ry 2014c). Tässä osassa käsitellään ainoastaan rakennusalaan sovellettavaa tiukennettua tilaajavastuulakia.

Tilaajavastuulain 2 § toisessa momentissa kerrotaan lakia sovellettavan rakennuttajina toimiviin tilaajiin ja yhteisellä rakennustyömaalla toimiviin tilaajiin. (L 469/2012).

Tilaajan selvitysvelvollisuus velvoittaa tilaajaa selvittämään sopimuspuolelta seuraavat asiat: (L 469/2012).

1. Selvitys siitä, onko sopimuspuoli merkitty ennakkoperintärekisteriin, työnantajarekisteriin, arvonlisäverovelvollisten rekisteriin ja onko sopimuspuoli ottanut tapaturmavakuutuksen.
2. Kaupparekisteriote.
3. Todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus, jossa on myös todistus verovelan maksusuunnitelmasta.

4. Todistukset eläkevakuutuksen ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta. Myös selvitys maksusopimuksesta, mikäli eläkevakuutusmaksut ovat erääntyneet.
5. Selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta.

Tilaajavastuulain 7 § ensimmäisessä momentissa määrätään, etteivät esitetyt tiedot, todistukset ja selvitykset saa olla kolmea kuukautta vanhempia. Mikäli sopimuspuolena on ulkomaalainen yritys, yrityksen tulee toimittaa kaikki yllämainitut tiedot yrityksen sijoittautumismaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella. (L 1233/2006.)

Tilaaajalla ei ole selvitysvelvollisuutta, mikäli tilaaja tekee saman sopimuspuolen kanssa uuden sopimuksen 12 kuukauden sisällä aikaisemman sopimuksen tekemisestä (L 1233/2006).

Tilaaaja on veloitettu laiminlyöntimaksuun eli sakkoon, jos tilaaja on laiminlyönyt selvitysvelvollisuutensa, tehnyt sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn sopimusosapuolen kanssa tai tehnyt tietoisesti sopimuksen lakisääteisiä velvoitteitaan laiminlyövänsä sopimusosapuolen kanssa. Laiminlyöntimaksu on vähintään 16 000 euroa ja enintään 50 000 euroa. (L 1233/2006).

4.2 Rakennusalan veronumerorekisteri ja henkilötunnistekortti

Joulukuussa 2011 tuli voimaan laki veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä. Veronumero on 12-merkkinen, yksilöllinen numerosarja, josta ei voi päätellä henkilön ikää, sukupuolta tai syntymäaika. Veronumeron saaminen edellyttää suomalaista henkilötunnusta. Tämän vuoksi ulkomaalaisten henkilöiden on itse haettava henkilötietojen merkitsemistä väestötietojärjestelmään, jolloin he voivat saada suomalaisen henkilötunnuksen. (Verohallinto 2012b.)

Rakennusalalla työskentelevän veronumero tulee merkitä veronumerorekisteriin. Merkintä ei tapahdu automaattisesti, vaan asianomaisen, hänen esimiehensä tai rakennustyömaan päätoteuttajan täytyy pyytää merkintää joko puhelimitse, sähköisesti tai käymällä Verohallinnon toimipisteessä. Veronumero on mahdollista poistaa

veronumerorekisteristä asianomaisen omasta pyynnöstä, kunhan hänellä on esittää selvitys, ettei enää työskentele rakennusalalla. (Verohallinto 2012b.)

Veronumerorekisteristä voi tarkastaa, onko veronumero merkitty veronumerorekisteriin täyttämällä etu-, sukunimi ja veronumero. Veronumerorekisteri löytyy osoitteesta: <http://www.vero.fi/veronumerorekisteri> (Verohallinto 2012b). Maaliskuussa 2015 Verohallinto tiedotti veronumerorekisterissä olevan merkittynä 970 422 henkilöä. (Verohallinto 2015).

Rakennustyömaalla työskentelevällä henkilöllä on ollut pakollista 1.9.2012 alkaen pitää näkyvissä kuvallinen henkilötunnistekortti, johon on merkitty myös veronumero. Veronumero on ollut pakollinen 1.9.2012 jälkeen alkavilla työmailla, mutta aikaisemmin alkaneilla työmailla se oli pakollinen vasta siirtymäajan jälkeen, viimeistään 1.3.2013. (Karvonen & Muhonen 2014, 74.) Tunnistekorttien käyttöä valvoo työsuojeluviranomainen (Verohallinto 2012b).

Tunnistekortilla ei ole virallista muotovaatimusta, mutta kortissa on oltava näkyvissä nimi, kuva, veronumero, työsuhde (työntekijä vai liikkeen- tai ammatinharjoittaja) ja työnantaja. (Verohallinto 2012b).

4.3 Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus

Käännettyä arvonlisäveroa on sovellettu 1.4.2011 tai sen jälkeen alkaneisiin rakentamispalveluihin. Pääasiallisena tarkoituksena on saada kitkettä harmaata taloutta pitkissä urakointiketjuissa. (Verohallinto 2012a.)

Yleensä arvonlisäverovelvollinen on palvelun myyjä. Käännettyssä arvonlisäverossa palvelun myynnistä verovelvollinen on ostaja. Käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta sovelletaan Suomessa myytävään rakentamispalveluun tai työvoiman vuokraukseen rakentamispalvelua varten, jos ostaja on elinkeinoharjoittaja, joka myy rakentamispalvelua muutoin kuin satunnaisesti. Huomioon otetaan ostajan koko toiminta, ei vain Suomessa tapahtuva. Käänteistä arvonlisäveroa ei sovelleta, mikäli rakentamispalvelun ostaja on yksityishenkilö. (Verohallinto 2012a.)

Rakennusteollisuus täsmentää käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tietopakettis-
saan rakennuspalvelujen satunnaisen myynnin arvioinnin koostuvan kolmesta vai-
kuttavasta tekijästä: Ostajan pääsääntöinen toimiala, rakentamispalvelun myynnin
säännöllisyys ja palvelussuoritusten määrä ja laajuus. Pääasiallisesti voidaan sa-
noa, että satunnaista rakentamista voidaan pitää kertaluontoisena. (Rakennusteol-
lisuus RT ry 2014b.)

Arvonlisäverolain 31 § 3 momentissa rakennuspalveluksi määritellään kiinteistöön
kohdistuva rakennus- ja korjaustyö sekä työn yhteydessä asennetun tavaran luo-
vuttaminen. AVL 31 § 3 momentin 2 kohdassa mainittuihin palveluihin käännettyä
arvonlisäverotusta ei kuitenkaan sovelleta, eli suunnitteluun, valvontaan ja muihin
verrattaviin palveluihin. AVL 28 §:n määritelmän mukaan kiinteistöllä tarkoitetaan
maa-aluetta, rakennusta ja pysyvää rakennelmaa tai niiden osaa. Tulee huomata,
ettei käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta sovelleta pelkkään materiaalien ja tava-
roiden myyntiin (Rakennusteollisuus 2014b).

Käännetty arvonlisävero ilmoitetaan Verohallinnon kausiveroilmoituksessa kuukau-
sittain sekä myyjän että ostajan toimesta (Rakennusteollisuus RT ry 2014b).

4.4 Verovelkarekisteri

Joulukuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2014 Verohallinto otti käyttöön verovel-
karekisterin. Kyseessä on palvelu, josta voi tarkastaa minkä tahansa yrityksen tai
elinkeinoharjoittajan verovelat ja kausiveroilmoituksen laiminlyönnit. Yritysten tiedot
ovat julkisia ja kaikkien katsottavissa, mutta toiminimien ja elinkeinotoimintaa har-
joittavien kuolinpesien verovelkatietojen tarkasteluun vaaditaan tunnistautumista.
Verovelkarekisteriin pääsee Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän (YTJ) verkkopalvelun
kautta. (Verohallinto 2014i.)

Verovelkarekisteristä on nähtävissä, onko yrityksellä tai elinkeinoharjoittajalla vero-
velkaa vähintään 10 000 euroa tai kausiveroilmoituksen laiminlyönnejä viimeisen
kuuden kuukauden ajalta. Verovelkaa ei näytetä euromääräisenä, ainoastaan onko
verovelkaa vähintään 10 000 euroa vai ei. (Verohallinto 2014i.)

Verovelkarekisterillä on tavoite tehostaa tilaajavastuulain ja hankintalain vaikutuksia ja parantaa rehellisten yritysten kilpailuasemaa (Partanen 2014).

4.5 Veronkierrosta ilmoittaminen

Yksityishenkilöt ovat voineet ilmoittaa Verohallinnolle puhelimitse epäilemänsä harmaan talouden. Yksityishenkilöiltä on tullut vuosittain noin 3000 ilmoitusta, joista noin 40 – 50 % on johtanut selvittelytoimenpiteisiin. Verohallinto tehosti vihjetietojen käsittelyä helmikuussa 2014 perustamalla vihjetietojen vastaanottoa ja käsittelyä varten impulssiryhmän. (Verohallinto 2014g.)

Vuoden 2015 tammikuun lopulla Verohallinto avasi puhelinilmoittamisen rinnalle verkkolomakkeen, jolla voidaan ilmoittaa sähköisesti epäillyt veronkierrot. Verkkolomake toimii verovilppivihjeiden ensisijaisena ilmoituskanavana. (Verohallinto 2014g.)

5 RAKENNUSALAN TIEDONANTOVELVOLLISUUS

Veronumeromenettely oli ensimmäinen vaihe hallitusohjelman rakennusalan harmaan talouden torjunnassa, mutta sen ei kuitenkaan arvioida yksin riittävän tehokkaaseen valvontaan. Tämän vuoksi rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus työntekijöistä ja rakennusurakoista otettiin käyttöön 1.7.2014 lähtien. (Verohallinto 2014c.) Tiedonantovelvollisuuslain määrittelee Verohallinnon päätös rakentamiseen liittyvästä tiedonantovelvollisuudesta (P 131/2014).

Rakennusalan tiedonantovelvollisuuden tavoitteena on kolme pääasiallista tavoitetta: Saada rakennusalalla toimivat pimeät yritykset ja työntekijät verotuksen piiriin, saada verotuksen piirissä olevien yritysten ja työntekijöiden pimeät tulot verotuksen piiriin sekä verotulojen kerääminen. (Verohallinto 2014d.)

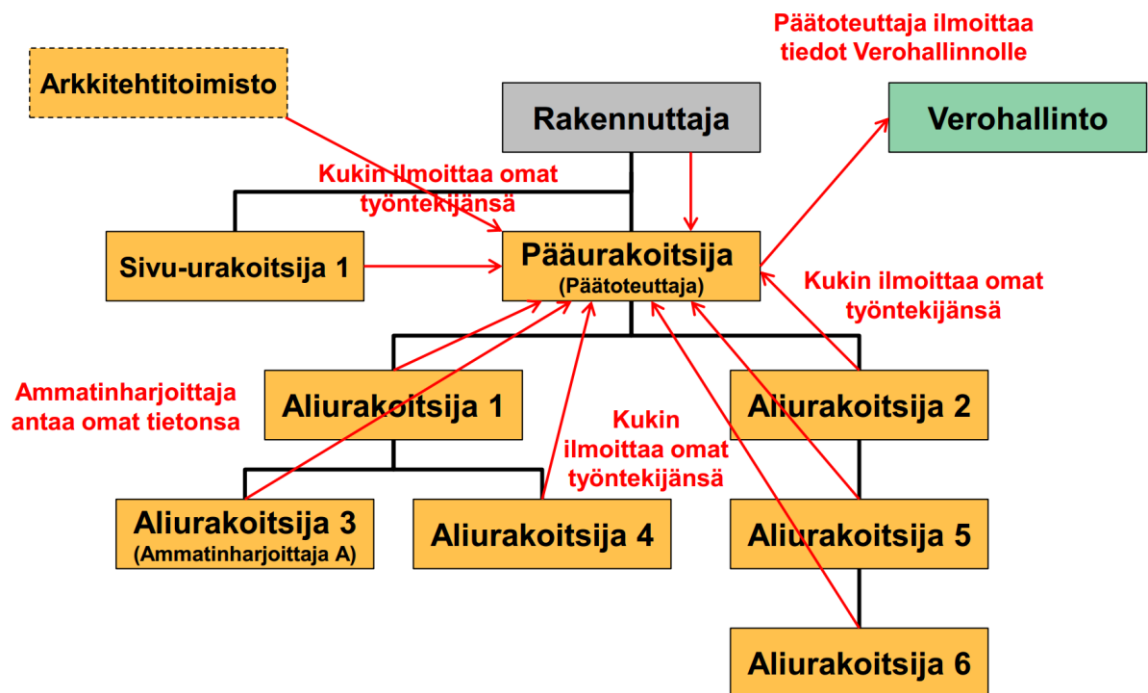
Seuraavissa kappaleissa perehdytään rakennusalan tiedonantovelvollisuuteen Verohallinnon jakaman ohjeistuksien avulla ja pohditaan vaikutuksia rakennusalan aiheutta koskevien artikkeleiden avulla.

5.1 Työntekijätiedot

Rakennustyömaan päätoteuttaja, eli pääasiallisesti pääurakoitsija, on velvollinen antamaan työntekijätiedot kaikista yhteisellä työmaalla työskentelevistä työntekijöistä. Mikäli työmaalle ei ole määriteltä päätoteuttajaa, on tilaaja työntekijätiedoista tiedonantovelvollinen. (Verohallinto 2014c) Rakennustyön turvallisuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (A 205/2009) 2 § kohdassa 1 yhteinen rakennustyömaa määritellään työpaikaksi, jolla tehdään rakennustyötä ja jolla samanaikaisesti tai peräkkäin toimii useampi kuin yksi työnantaja tai itsenäinen työnsuorittaja. Päätoteuttaja antaa tiedot omista työntekijöistä, muiden urakoitsijoiden työntekijöistä, itsenäisistä työnsuorittajista ja vuokratyöntekijöistä. Mikäli työn suorittaa vain yhden yrityksen työntekijät, rakentaminen ei vaadi rakennuslupaa tai rakennushankkeen kokonaisarvo on alle 15 000 euroa, työntekijätietojen tiedonantovelvollisuutta ei ole. (Verohallinto 2014c.)

Työturvallisuuslain (L 738/2002) 52 b §:ssä säädetään päätoteuttajalle velvollisuus pitää luettelo yhteisellä rakennustyömaalla työskentelevistä työntekijöistä, eli samoista henkilöistä joilla täytyy olla työmaalla näkyvissä henkilötunnustekortti. Luettelon täytyy olla ajantasainen ja helposti viranomaisten tarkastettavissa. (Verohallinto 2014c).

Jokaisella työmaalla työskentelevällä yrityksellä on velvollisuus toimittaa päätoteuttajalle työntekijöidensä henkilötiedot. Sama velvollisuus koskee itsenäisiä työnsuorittajien henkilötietoja. Tiedot on annettava ennen töiden aloittamista työmaalla. (Verohallinto 2014c.) Kuviossa 7 on esitetty työntekijätietojen ilmoittamisen periaate yhteisellä rakennustyömaalla.

Kuvio 7. Yhteisen rakennustyömaan työntekijätietojen ilmoittamisen periaate (Verohallinto 2014c).

Tietuekuvauksesta (Taulukko 3) saadaan selville tiedot, jotka ovat pakollisia työntekijäilmoituksessa. Yhdestä työntekijästä tällaisia tietoja on ilmoitettava yhteensä kahdeksan tai yhdeksän, riippuen työntekijän ja työnantajan kotivaltiosta. Verohallinto suosittelee ilmoittamaan myös vapaaehtoisiksi määritellyt tiedot. (Verohallinto 2014e.)

Taulukko 3. Pakollisiksi määritellyt ilmoitettavat työntekijätiedot (Verohallinto 2014e).

	Suomalainen työnantaja/työntekijä	Ulkomainen työnantaja/työntekijä
1	Henkilötunnus	
2	Kotivaltio	Kotivaltio
		Lähiosoite
		Postinumero
		Postitoimipaikka
	Maatunnus	
3	Työ- tai palvelussuhteen laatu	
4	Työmaalla työskentelyn alkamispäivä ja arvioitu päättymispäivä	
5	Tehdyt työtunnit ja -päivät	
6	Työnantajan nimi	
7	-	Työnantajan kotivaltio
8	Y-tunnus	(1.) Arvonlisäverotunniste
		(2.) Ulkomainen kaupparekisterimerkintää vastaava tunnus
		(3.) TIN-tunnus
		(4.) Ulkomainen henkilötunnus
9	Työnantajan edustajan nimi, puhelinnumero ja osoite	

Ilmoitettavien työntekijätietojen (Taulukko 3) kohdassa kaksi on huomattavissa suomalaisen ja ulkomaisen työntekijän ilmoitettavien tietojen eroavaisuus. Ulkomaisen osoitetiedot ovat pakollisia, kun taas suomalaiselle työntekijälle ne ovat vapaaehtoisesti ilmoitettavia tietoja.

Kohdassa seitsemän ja kahdeksan (Taulukko 3) on havaittavissa suomalaisen ja ulkomaisen työnantajan vaikutus ilmoitettaviin työntekijätietoihin. Ulkomaisesta työnantajasta on ilmoitettava kotivaltio ja suomalaisen y-tunnuksen sijasta ensiarvoisesti arvonlisäverotunniste. Mikäli tätä ei ole saatavilla on seuraavaksi mieluiten ilmoitettava ulkomainen kaupparekisterimerkintää vastaava tunnus, sen jälkeen TIN-tunnus (ulkomailla verotuksessa käytettävä numero) ja vasta viimeisenä vaihtoehtona ulkomainen henkilötunnus. (Verohallinto 2014c.)

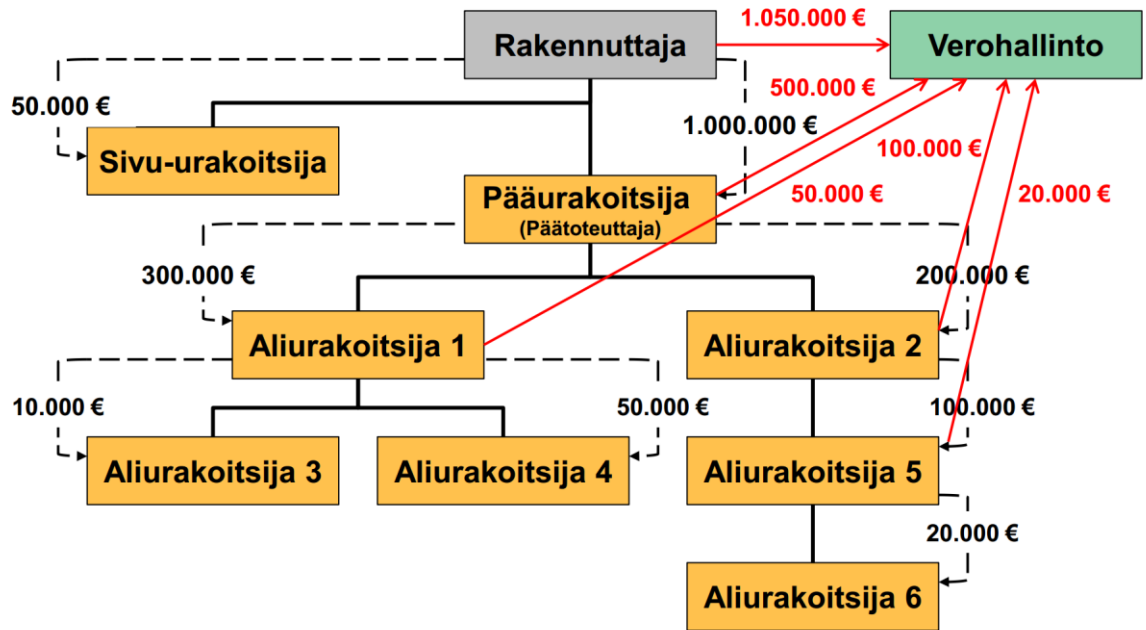
5.2 Urakkatiedot

Urakkatiedoista tiedonantovelvollisia ovat rakentamispalvelua tilaavat tahot. Tilaajana voi toimia rakennuttaja, pääurakoitsija, sivu-urakoitsija tai aliurakoitsija. Rakennuttaja on siis aina tiedonantovelvollinen. Tulee kuitenkin muistaa, että rakennustyöhön liittyvä suunnittelu, valvonta ja tavaran kauppa eivät kuulu tiedonantovelvollisuuden piiriin. (Verohallinto 2014c.)

Verohallinto toteaa tiedonantovelvollisuuden ohjeistuksessaan yritysten olevan useimmiten tilaajina. Samassa ohjeistuksessa luetellaan valtio, kunta, kuntayhtymä, Ahvenanmaan maakunta tai sen kunta tai kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä, muu uskonnollinen yhdyskunta, muu julkisoikeudellinen oikeushenkilö, yhdistys, yhteisö (kuten esim. tiekunta), asunto- ja kiinteistöosakeyhtiö tilaajina tiedonantovelvollisiksi urakkatiedoista. (Verohallinto 2014c.)

Kotitalouden (useimmiten yksityishenkilö) toimiessa tilaajana pätee kevennetty tiedonantomenettely. Tällöin tilaaja antaa urakkatiedot ainoastaan kerran ennen lopukatselmusta. Tulee huomata, että luonnollinen henkilökkin voi kuulua kuukausittaiseen ilmoitusvelvollisuuteen, mikäli tilattu rakentamispalvelu liittyy yritystoimintaan. (Verohallinto 2014c.)

Verohallinto on määritellyt urakkatietojen tiedonantovelvollisuudelle 15 000 euron alarajan. Urakkatietoja ei siis tarvitse antaa, mikäli urakkasopimuksen arvonlisäveroton arvo on alle alarajan. Urakkatietojen alarajaa tarkastellaan sopimuskohtaisesti, ei työmaakohtaisesti. Mikäli sopimuksen perusteella työtä tehdään usealla työmaalla, on urakkatiedoissa ilmoitettava kunkin työmaan osuus kokonaisurakan määrästä. (Verohallinto 2014c.) Kuviossa 8 on esitetty urakkatietojen ilmoittamisen periaate yhteisellä rakennustyömaalla.

Kuvio 8. Yhteisen rakennustyömaan urakkatietojen ilmoittamisen periaate (Verohallinto 2014c).

Yhtenä urakkasopimuksena pidetään peräkkäisiä, keskeytymättömiä tai lyhyin keskeytyksin jatkuvia sopimuksia. Myös urakan edetessä sovitut työt, joita ei ole merkitty alkuperäiseen sopimukseen, eli lisä- ja muutostyöt katsotaan yhdeksi kokonaisuudeksi alkuperäisen sopimuksen kanssa. (Verohallinto 2014c.)

Mikäli tilaukset on selvästi katsottavissa toisistaan riippumattomiksi sopimuksiksi, niitä ei lasketa yhteen raja-arvoa laskiessa. Tulee huomioida myös, että vuosisopimusten kunnossapitotöiden jokainen erillinen tilaus on oma sopimuksensa. (Verohallinto 2014c.)

Urakkatietojen (Taulukko 4) tietuekuvauksesta saadaan selville urakkatietojen ilmoittamisessa pakollisiksi määritellyt tiedot. Yhdestä urakasta on ilmoitettava vähintään 12 erilaista tietoa, jotka ovat hieman erilaisia suomalaisen ja ulkomaisen urakoitsijan välillä. Verohallinto suosittelee ilmoittamaan myös vapaaehtoisiksi määritellyt tiedot. (Verohallinto 2014f.)

Taulukko 4. Pakollisiksi määritellyt ilmoitettavat urakkatiedot (Verohallinto 2014f).

	Suomalainen urakoitsija	Ulkomainen urakoitsija
1	Toimeksiannon laji	
2	Kotivaltio Lähiosoite Postinumero Postitoimipaikka Maatunnus	
3	Urakoitsijan nimi	
4	Urakoitsijan kotivaltio ja osoitetiedot	
5	Y-tunnus	(1.) Arvonlisäverotunniste
		(2.) Ulkomainen kaupparekisterimerkintää vastaava tunnus
		(3.) TIN-tunnus
		(4.) Ulkomainen henkilötunnus
6	Yhteishenkilön nimi, puhelinnumero ja osoite	
7	Urakan laskutettu tai maksettu määrä	
8	Ennakkomaksu	
9	Käännetyn arvonlisäveron soveltaminen (<i>Kyllä / Ei</i>)	
10	Urakan alku- ja loppupäivämäärä	
(11)	Ei toimintaa -ilmoitus	
(12)	Vuokratyöntekijän työskentelyn alkupäivämäärä	

Ilmoitettavien urakkatietojen (Taulukko 4) kohdassa yksi toimeksiannon lajissa tarkoitetaan urakointia, työvoimanvuokrausta tai jatkuvaluontoista kunnossapitotyötä.

Kohdassa 5 (Taulukko 4) on urakkatietojen ainut eroavaisuus suomalaisen ja ulkomaisen urakoitsijan ilmoitettavissa tiedoissa. Ulkomaisen urakoitsijan on ilmoitettava suomalaisen y-tunnuksen sijasta ensiarvoisesti arvonlisäverotunniste. Mikäli tätä ei ole saatavilla on seuraavaksi mieluiten ilmoitettava ulkomainen kaupparekisterimerkintää vastaava tunnus, sen jälkeen TIN-tunnus (ulkomailla verotuksessa käytettävä numero) ja vasta viimeisenä vaihtoehtona ulkomainen henkilötunnus. (Verohallinto 2014c.)

Kohdan 7 (Taulukko 4) mukaisesti urakasta on ilmoitettava joko laskutettu tai maksettu määrä. Vaihtoehtoisesti voi myös ilmoittaa molemmat. Verohallinto suosittelee käyttämään laskutusperusteista ilmoitusmenetelmää kaikissa muissa tapauksissa paitsi urakoitsijan ollessa liikevaihdoltaan pieni, kuten esimerkiksi ammatinharjoittaja. (Verohallinto 2014c.)

Tapauksissa, joissa maksutapahtumat on jaettu maksueriin, ilmoitetaan kyseisellä ilmoituskaudella laskutetut määrät. Tapauksissa, joissa urakka laskutetaan kokonaisuudessaan luovutuksen yhteydessä, laskutettu määrä ilmoitetaan laskun antamispäivämäärän kuukauden ilmoituksessa. Mikäli laskuun sisältyy rakentamispalvelu, tavarat sekä materiaali, ei tavaroita ja materiaalia eritellä pois, vaan ilmoitetaan lasku kokonaisuudessaan. (Verohallinto 2014c.)

Kohdassa 11 (Taulukko 4) mainittu Ei toimintaa –ilmoitus tulee ilmoittaa urakoitsija- tai työmaakohtaisesti, mikäli työ on tilapäisesti keskeytetty tai päättynyt (Verohallinto 2014c).

Kohdan 12 (Taulukko 4) vuokratyöntekijän työskentelyn alkupäivämäärä on työmaakohtainen. Tämä tarkoittaa siis velvollisuutta ilmoittaa päivämäärä, kun työmaalla on aloitettu vuokratyövoiman käyttö. (Verohallinto 2014c.)

5.3 Ilmoittajan ja ilmoituksen tiedot

Sekä työntekijä- että urakkatietojen ilmoituksissa tulee olla merkittynä ilmoittajan ja ilmoituksen tietoja, kuten ilmoituksen kohdekuukausi ja tiedonantovelvollisen tiedot. Näitä tietoja ei siis lähetetä erikseen, vaan ne sisällytetään työntekijä- että urakkailmoituksiin. (Verohallinto 2014c.) Taulukossa 5 on esitetty ilmoitettavat ilmoittajan tiedot.

Taulukko 5. Tiedonantovelvollisen ja ilmoituksen tiedot (Verohallinto 2014c).

	Suomalainen ilmoittaja	Ulkomainen ilmoittaja
1	Ilmoitustyyppi	
2	Kohdevuosi ja -kuukausi	
3	Ilmoittajan nimi	
4	Kotivaltio Lähiosoite Postinumero Postitoimipaikka Maatunnus	
5	Y-tunnus	(1.) Arvonlisäverotunniste
		(2.) Ulkomainen kaupparekisterimerkintää vastaava tunnus
		(3.) TIN-tunnus
		(4.) Ulkomainen henkilötunnus
6	Yhteyshenkilön nimi, puhelinnumero, sähköpostiosoite ja osoitetiedot	

Kohdan 1 (Taulukko 5) mukaisia ilmoitustyyppisiä on perus-, korjaus- tai poistoilmoitus, joita käsitellään tarkemmin niihin keskittyvässä kappaleessa.

Kohdassa 5 (Taulukko 5) on ainoa eroavaisuus suomalaisen ja ulkomaisen ilmoittajan tiedoissa, samoin kuin työntekijä- ja urakkatiedoissa. Ulkomaisen ilmoittajan on ilmoitettava suomalaisen y-tunnuksen sijasta ensisijaisesti arvonlisäverotunniste. Mikäli tätä ei ole saatavilla on seuraavaksi mieluiten ilmoitettava ulkomainen kaupparekisterimerkintää vastaava tunnus, sen jälkeen TIN-tunnus (ulkomailla verotuksessa käytettävä numero) ja vasta viimeisenä vaihtoehtona ulkomainen henkilötunnus. (Verohallinto 2014c.)

5.4 Ilmoituksien antaminen

Sekä työntekijä- että urakkatiedot on ilmoitettava Verohallinnolle kuukausittain. Tiedot on annettava viimeistään ilmoitettavan kuukauden toiseksi seuraavan kuukauden viidentenä päivänä. Esimerkiksi heinäkuun ilmoitus voidaan antaa 1. heinäkuuta – 5. syyskuuta välisenä aikana. (Verohallinto 2014c.)

Sekä työntekijä- että urakkatiedoista voidaan antaa perus-, korjaus- tai poistoilmoitus. Perusilmoitus on ensimmäinen ilmoitus joltain kuukaudesta, josta ilmoittaja saa

Verohallinnolta ilmoitustunnuksen. Ilmoitustunnusta vaaditaan perusilmoituksen korjaamiseen ja poistamiseen. (Verohallinto 2014c.)

Verohallinto vastaanottaa kaikki tiedonantovelvollisuuden ilmoitukset ainoastaan sähköisesti. Kuukausittaisen ilmoitusvelvollisuuden alaisilta ilmoittajilta vaaditaan Katso-tunnisteen käyttämistä. Tiedot voidaan antaa verkkolomakkeella suomi.fi-palvelussa tai lähettää ohjelmien tuottamat tietuekuvauksen mukaiset tiedostot Ilmoitin.fi-palvelun kautta. (Verohallinto 2014c.)

Toukokuun lopulla 2014 Verohallinto tiedotti hyväksyvänsä alkuvaiheessa puutteellisia ilmoituksia. Verohallinnon ylitarkastaja Sari Wulff kertoi syyksi yritysten tiedonkeräämisen olleen hankalampaa kuin yritykset olivat arvioineet sekä osa pienistä ja keskisuurista yrityksistä oli vielä toukokuussa valmistautumattomia. Lisäksi muut rakennuspalvelujen tilaajat, kuten muiden alojen yritykset, taloyhtiöt ja kunnat huomasivat liian myöhään kuuluvansa kuukausittaiseen ilmoitusvelvollisuuden piiriin. (Verohallinto 2014h.) Joulukuussa 2014 Verohallinto tiedotti tämän kevennetyn poikkeusmenettelyn päättyvän. Tämä tarkoitti, ettei vuoden 2015 tammikuusta lähtien enää hyväksytä muuta kuin oikein täytettyjä ilmoituksia. (Verohallinto 2014a.)

5.5 Tietojen korjaaminen ja poistaminen

Joitain tietoja voidaan korjata oikaisemalla tiedot seuraavan kuukauden ilmoituksessa. Verohallinto onkin listannut ohjeistuksessaan, mitkä virheelliset tai puuttuvat tiedot tulee korjata korjausilmoituksella: (Verohallinto 2014c.)

- Tunnistetiedot
 - Työmaan numero ja postinumero
 - Urakoitsijan y-tunnus ja ulkomainen tunniste
 - Työntekijän henkilötunnus, veronumero, tiedot, työsuhteen laatu
- Urakkatiedot
 - Urakan laskutettu ja/tai maksettu määrä
 - Mikäli laskutettu ja/tai maksettu määrä on ilmoitettu todellista summaa **pienempänä**.

- Käännetyn arvonlisäveron soveltaminen
- Toimeksiannon laji
- Työskentelyaika, mikäli työntekijän työskentely on päättynyt työmaalla.

Mikäli tietoja korjataan, tulee korjausilmoituksessa käyttää samaa ilmoituskanavaa kuin perusilmoituksessa. Tietojen korjaaminen on mahdollista 12 kuukauden ajan ilmoitusajanjakson viimeisestä päivämäärästä. (Verohallinto 2014c.)

Jonkin kuukauden ilmoitus on mahdollista poistaa kokonaisuudessaan poistoilmoituksella. Poistoilmoitus tulee tehdä samoin kuin korjausilmoitus, eli lähetetään käytämällä samaa ilmoituskanavaa kuin korjausilmoituksessa. (Verohallinto 2014c.)

5.6 Laiminlyöntimaksu

Mikäli tiedonantovelvollinen ei täytä tiedonantovelvollisuuttaan, voidaan hänelle määrätä VML 22 a §:n mukaan enintään 15 000 euron laiminlyöntimaksu. Laiminlyöntimaksu on ilmoituskohtainen ja tätä maksua määrättäessä otetaan huomioon annettavien tietojen määrä. Alin mahdollinen laiminlyöntimaksu on 100 euroa ja se kasvaa täysin sadoin euroin. (Verohallinto 2014c.) Taulukossa 6 on esitetty laiminlyöntimaksun suuruuden määrittämiseen vaikuttavia tekijöitä.

Taulukko 6. Tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntimaksun suuruus suhteessa laiminlyönnin vakavuuteen (Verohallinto 2014c).

Suuruus	Ilmoituksen laiminlyönti
Enintään 2 000 €	<ul style="list-style-type: none"> • Vähäinen puutteellisuus • Annettu myöhässä, ilman pätevää syytä • Annettu väärällä tavalla
Enintään 5 000 €	<ul style="list-style-type: none"> • Olennaisesti puutteellinen • Annettu kehotuksen jälkeen
Enintään 15 000 €	<ul style="list-style-type: none"> • Tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta annettu väärä ilmoitus • Ei ole lainkaan annettu ilmoitusta

Mikäli yhteisellä työmaalla työskentelevä yritys ei ole toimittanut päätoteuttajalle työntekijätietojaan, laiminlyöntimaksua ei määrätä päätoteuttajalle. Edellytyksenä maksusta vapautumiselle on päätoteuttajan ilmoitettava työnantajan tai itsenäisen työnsuorittajan laiminlyönnistä Verohallinnolle. Päätoteuttaja voi vapautua laiminlyöntimaksusta myös, mikäli työntekijätiedoissa on työnantajasta tai itsenäisestä työnsuorittajasta johtuvasta syystä puute tai virhe, josta päätoteuttajan ei voida olettaa tietneen. (Verohallinto 2014c.)

Tulee kuitenkin huomata, että vuokratyöntekijän vääristä tai puutteellisista tiedoista johtuvasta laiminlyöntimaksusta päätoteuttaja ei voi vapautua. Käyttäjyrytyksen tulee sopimussuhteessaan vuokratyönantajaan varmistaa, että vuokratyönantaja antaa tarpeelliset tiedot tiedonantovelvollisuuden toteuttamiseen. (Verohallinto 2014c.)

Tiedonantovelvollisuutensa laiminlyönyt voidaan poistaa ennakkoperintärekisteristä. Ennen poistamista kyseiselle yritykselle lähetetään kuulemiskirje ja annetaan tilaisuus korjata laiminlyönnit. Laiminlyöntimaksut ovat kuitenkin ensisijaisia ennakkoperintärekisteristä poistamiseen nähden (Verohallinto 2014c.)

5.7 Tietojen säilyttämisaika

Verotusmenettelylain (L 1558/1995) 15 b §:n 4 momentissa määrätään arkistoi-
maan työntekijätiedot vähintään kuudeksi vuodeksi työmaan valmistumisvuoden
päättymisestä. Työmaan katsotaan päättyneen, kun työ on vastaanotettu ja luovu-
tettu tilaajalle (Verohallinto 2014c).

Urakkatietoja tulee säilyttää myös vähintään kuusi vuotta sen vuoden lopusta, jonka
aikana tilikausi on päättynyt (Verohallinto 2014c).

5.8 Vaikutukset

Rakennusalan yrityksillä on totutteleminen tiedonantovelvollisuuteen, mutta myös Verohallinnolla on suuri työ pystyäksään käsittelemään ilmoitettavat tiedot. Kyseinen veromuutos edellyttää Verohallintoa suorittamaan erityisvalvontaa ja yrityskäyntejä. Tiedonantovelvollisia, joilta on jäänyt ilmoitukset tekemättä, voidaan löytää hyödyntämällä muun muassa rakennuslupatietoja ja aluehallintoviraston ilmoituksia. (Kortelainen 2014b, 24.)

Kahden kuukauden jälkeen ilmoitusvelvollisuuden käyttöönotosta Verohallinnon tietoon on tullut noin 20 000 epäselvää tapausta. Epäselvissä tapauksissa on tullut ilmi ilmoituksia tehneitä yrityksiä, jotka ovat verohallinnon rekistereiden mukaan lopettaneet toimintansa. Lisäksi urakkailmoituksissa on tullut ilmi yrityksiä, joita ei löydy arvonlisäverovelvollisten yritysten joukosta. (Kortelainen 2014c, 8.)

Vuoden 2014 lokakuun lopulla julkaistussa Rakennuslehdessä Verohallinnon ylitarkastaja Pekka Muinonen arvioi, että puolet ilmoitusvelvollisuuden alaisista yrityksistä ei ole antanut ilmoituksia lainkaan. Suurin osa velvollisuutensa laiminlyöneistä yrityksistä on kiinteistöalan yrityksiä ja tuotantolaitoksia. (Kortelainen 2014c, 8.)

Marraskuussa 2014 Verohallinnon verotarkastajat tekivät valtakunnallisesti 98 tarkistusta rakentamisen tiedonantovelvollisuuden noudattamisen selvittämiseksi. Tulosten mukaan 40 prosenttia yrityksistä oli laiminlyönyt urakkatietojen ilmoittamisen ja lähes joka toisessa kohteessa annettiin kehoitus korjata joko urakka- tai työntekijäilmoituksia. Verohallinnon ylitarkastaja Pekka Muinosen mukaan tarkoituksena on jatkossakin selvittää, onko yritykselle muodostunut tiedonantoon liittyviä velvollisuuksia, sekä tarkastaa annettujen tietojen oikeellisuus. (Kortelainen 2015d, 9.)

Asunto-osakeyhtiöiden puolella on ilmennyt tapaus, jossa isännöintiyritys on taloyhtiön edustajan mukaan pelotellut hallitusta tiedonantovelvollisuuden hankaluudella ja tarjonnut kiinteällä kuukausimaksulla sopimusta urakkatietojen ilmoittamisesta. Kyseisen taloyhtiön hallituksen jäsen väittää isännöintiyrittäjän käyttävän törkeästi hyväksi harmaan talouden torjuntaa päästäkseen laskuttamaan taloyhtiötä. (Kortelainen 2015e, 4.)

Suomi on Euroopan ainut maa, jolla on käytössä rakennusalan tiedonantovelvollisuus. Ulkomailla ollaan tästä erittäin kiinnostuneita. Rakennusteollisuus RT:n asiamies, varatuomari Ville Wartiovaara kertoo luentopyyntöjä tiedonantovelvollisuudesta tulleen muun muassa Puolasta, Saksasta, Luxemburgista ja Hollannista. (Hellström 2014, 18.)

6 CASE – RAKENNUS- JA SUUNNITTELUTOIMISTO HÄMÄLÄISET OY:N KÄYTTÖOHJE

Opinnäytetyön tilannut Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy oli valmistunut asianmukaisesti ilmoitusmenettelyyn kilpailuttamalla ja testaamalla erilaisia kolmansien osapuolien tuottamia vaihtoehtoja velvoitteiden toteuttamiseen. Yhtenä osana tutkimusta oli osallistua tähän palveluiden kilpailuttamiseen ja vertailemiseen, mutta tarjouksien ja sopimuksien salassapitovelvollisuuksien vuoksi tätä osuutta ei voida esittää tässä opinnäytetyössä. Kesäkuussa yritys päätyi työntekijätietojen osalta Movenium Oy:n palveluun ja urakkatietojen osalta Jydacom Oy:n palveluun.

Movenium Oy:n ratkaisu on pilvipalvelu, jota käytetään internetselaimella. Palvelun käyttö on mahdollista kaikkialla, kunhan käytössä on internetyhteydellä varustettu tietokone. Tämän vuoksi tietojen kerääminen ja hallinnoiminen onnistuu jokaiselta työmaalta. Palveluun kerätään tiedot leimaamalla RFID-avaimenperää tai VALTTI-korttia NFC-laitteeseen kellokorttilaitteiden tapaan. Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy voisi halutessaan käyttää palvelua myös työnajanseurantaan ja palkanlaskentaan, mutta toistaiseksi tietoja kerätään vain ilmoitusmenettelyä varten.

Jydacom Oy:n palvelua ei voida käyttää yhtä rajoittamattomasti kuin Movenium Oy:n, vaan käyttö rajoittuu tietokoneeseen, johon ohjelmisto on asennettu. Jydacomin valinta urakkatietojen keräämiseen ja lähettämiseen oli luonteva ratkaisu, sillä Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy käytti jo aikaisemminkin kyseisen yrityksen tuottamia palveluita.

Huolellisesta valmistautumisesta huolimatta yrityksen työnjohtajat ja muu henkilöstö olivat hämmentyneitä sekä tietämättömiä tiedonantovelvollisuuden velvoitteista ja sen tarpeellisuudesta. Velvollisuuksien toteuttaminen jokapäiväisessä toiminnassa on kehittynyt yrityksen sisäisten koulutuksien avulla, mutta ei kuitenkaan tarpeeksi. Tämän vuoksi oli perusteltua luoda käyttöohje tiedonantovelvollisuuden toteuttamisesta Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy:ssä, mikä jaetaan kaikille työnjohtajille ja taloushallinnosta vastaaville.

Käyttöohje on luotu opinnäytetyön teoriaosuutta hyödyntämällä, tietojen keräämisen ja lähettämisen mahdollistaviin palveluihin perehtymällä sekä ohjetta tarvitsevien henkilöiden kanssa keskustelemalla. Käyttöohjeen rakenne on tehty siten, että haluttu ohjeistus on helppo löytää ja se on mahdollisimman selkeä. Ohjeessa on runsaasti havainnollistavia ruudunkaappauksia palveluista.

Käyttöohje ei ole ennen opinnäytetyön valmistumista ollut käytössä, mutta se on luetettu sitä tarvitsevilla henkilöillä. Heidän antamiensa kommenttien perusteella käyttöohjetta on parannettu ja tarvittaessa muutettu. Käyttöohjetta päivitetään tulevaisuudessa kommenttien, toivomuksien sekä Movenium Oy:n ja Jydacom Oy:n tuottamien palveluiden mahdollisten muutoksien mukaan.

7 POHDINTA

Rakennusallalla on kiistattomasti olemassa harmaata taloutta, kuten tässä opinnäytetyössä esitettyjen tutkimusten tuloksissa on nähtävissä. Se vääristää rakennusyritysten välistä kilpailutilannetta ja vähentää verovaroja. Viime vuosien aikana hallitukset ja Verohallinto on luonut useita erilaisia tapoja ehkäistä rakennusalan piilotaloutta.

On mielenkiintoista huomata useimpien näiden torjuntakeinojen asettavan tilaajan tai päätoteuttajan vastuuasemaan sopimusosapuolen verovelvollisuuksien hoitamisesta. Useat lähteet tässä tutkimuksessa kertovat suurimman osan rakennusalan harmaasta taloudesta sijaitsevan liikevaihdoltaan pienissä yrityksissä, mitkä toimivat hyvin usein aliurakoitsijoina. Tämän vuoksi vastuun asettaminen tilaajalle ja päätoteuttajalle on perusteltua.

Tutkimuksen pääaiheena oleva rakennusalan tiedonantovelvollisuus on suurin muutos rakennusalan harmaan talouden torjunnassa. Sillä yhdistetään tilaajan ja päätoteuttajan vastuu, sillä se velvoittaa ilmoittamaan urakkasopimukset ja yhteisellä työmaalla työskentelevät työntekijät. Kaikki ilmoitukset tulee kuukausittain lähettää sähköisesti, koska tällöin Verohallinto kykenee reaaliaikaiseen valvontaan. Tiedonantovelvollisuus ei korvaa mitään aikaisempaa torjuntamenetelmää, vaan tehostaa harmaan talouden torjuntaa aikaisempien menetelmien kanssa.

Urakka- ja työntekijätietojen keräämiseen ja lähettämiseen vaaditaan vähintään yhden työntekijän perehtymistä, mutta todennäköisesti useammankin. Tämä tarkoittaa kasvavaa menoerää rakennusyritykselle. Yksi rakennusyritys saattaa olla useassa työmaassa päätoteuttajan roolissa samanaikaisesti, joten kerättävää tietoa voi olla todella haastavaa saada ilman kolmansien osapuolien tuottamia palveluita. Tällöin tiedonantovelvollisuutta toteuttavien työntekijöiden työtuntien lisäksi menoerää kasvattaa tietoa keräävien ja lähettävien palveluiden kuukausimaksut ja mahdollisten laitteiden ostot. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kyseiset palvelut vähentävät työntekijöiltä vaadittavaa työpanosta tiedonantovelvollisuuteen liittyen.

Tulevaisuudessa on erittäin mielenkiintoista nähdä rakennusalan tiedonantovelvollisuuden vaikutukset rakennusalan harmaassa taloudessa. Kyseessä on opinnäytetyön tekemisen aikaan erittäin tuore muutos harmaan talouden torjunnassa, mutta joitain vaikutuksia on jo nyt havaittavissa. Nämä vaikutukset kertovat tiedonantovelvollisuuden olevan erittäin tehokas menettely, mutta on kuitenkin odotettava laajempia ja monipuolisempia tutkimuksia pätevien johtopäätöksien tekemiseksi.

LÄHTEET

A 205/2009. Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta.

Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2013. Harmaa talous 2013. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 4.11.2014]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_harmaasta_taloudesta_Harmaa_talou\(29777\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_harmaasta_taloudesta_Harmaa_talou(29777))

Hellström, H. 2014. Tiedonantovelvollisuus kiinnostaa ulkomailla. Rakennustekniikka (3), 18-20.

Hirvonen, M., Lith, P. & Walden, R. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Helsinki: Eduskunta.

Kankaanranta, T. & Muttilainen, V. 2010. Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Karvonen, T. & Muinonen, P. 2014. Rakennusalan verovalvontahanke. RAKSA 2008-2012. Loppuraportti. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 28.11.2014] Saatavana: http://www.vero.fi/download/Rakennusalan_verovalvontahanke_RAKSA_loppuraportti/%7BB09D315E-BC83-47D9-9517-6DD5D5232521%7D/9442

Keskusrikospoliisi. 2010. Rakennusalan yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuva. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Keskusrikospoliisi. [Viitattu 8.1.2015]. Saatavana: http://ek.fi/wp-content/uploads/rakennusalan_yrityksiin_kohdistuvan_rikollisuuden_teematilannekuva.pdf

Kortelainen, M. 2014a. Yrityksillä kiire, vaikka verottaja antoi hieman pelivaraa. Rakennuslehti (20), 7.

Kortelainen, M. 2014b. Yritysten satsaus 100 miljoonaa, verottaja valittaa resurssipulaa. Rakennuslehti (24), 24.

Kortelainen, M. 2014c. Ilmoitusvelvollisuus paljasti jo yli 20 000 selvitettävää tapusta. Rakennuslehti (34), 8.

Kortelainen, M. 2015d. Verohallinto: pahoja puutteita tiedonantovelvollisuuden noudattamisessa. Rakennuslehti (1), 9.

Kortelainen, M. 2015e. Isännöitsijät rahastavat taloyhtiöitä ilmoitusmenettelystä. Rakennuslehti (10), 4.

L 363/2013. Laki verotusmenettelystä annetun lain muuttamisesta.

- L 364/2013. Laki työturvallisuuden muuttamisesta.
- L 469/2012. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain muuttamisesta.
- L 738/2002. Työturvallisuuslaki.
- L 1233/2006. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä.
- L 1558/1995. Verotusmenettelylaki.
- Lith, P. 2010. Rakentamisen harmaa talous. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Eduskunta. [Viitattu 7.1.2015]. Saatavana: <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ub16910101949498>
- Lukka, K. 2001. Konstruktiivinen tutkimusote. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Metodix Oy. [Viitattu 23.2.2015]. Saatavana: http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/lukka_const_research_app/kooste
- P 131/2014. Verohallinnon päätös rakentamiseen liittyvästä tiedonantovelvollisuudesta.
- Partanen, H. 2014. Julkinen verovelkarekisteri otetaan käyttöön 1.12.2014. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. [Viitattu 27.1.2015]. Saatavana: <http://www.hankinnat.fi/fi/malleja-ja-lainsaadantoa/hankintauutisia/tapahtumat-ja-uutiset/2014/verovelkarekisteri-kayttoon-011214/Sivut/default.aspx>
- Rakennusteollisuus RT ry. 2014a. Harmaa talous rakennusalalla. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Rakennusteollisuus RT ry. [Viitattu 16.11.2014]. Saatavana: <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Harmaan-talouden-torjunta/Harmaa-talous-rakennusalalla/>
- Rakennusteollisuus RT ry. 2014b. Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus. 2014. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Rakennusteollisuus RT ry. [Viitattu 20.11.2014]. Saatavana: <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Harmaan-talouden-torjunta/Kaannetty-arvonlisaverovelvollisuus/>
- Rakennusteollisuus RT ry. 2014c. Tilaajavastuulaki. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Rakennusteollisuus RT ry. [Viitattu 30.11.2014]. Saatavana: <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Harmaan-talouden-torjunta/Tilaajavastuulaki/>
- Verohallinto. 2011a. Harmaan talouden esiintyminen ja yleisyys. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 5.11.2014]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisyys\(14463\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisyys(14463))

- Verohallinto. 2011b. Harmaan talouden määritelmä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 4.11.2014]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_maaritelma\(14464\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_maaritelma(14464))
- Verohallinto. 2012a. Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus. 2012. Verohallinto. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 25.1.2015]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Arvonlisaverotus/Rakennusalan_kaannetty_arvonlisaverovelv\(20031\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Arvonlisaverotus/Rakennusalan_kaannetty_arvonlisaverovelvollisuus/Rakennusalan_kaannetty_arvonlisaverovelv(20031))
- Verohallinto. 2012b. Veronumero – ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajille. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 25.1.2015]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Veronumero_ohje_rakennusalan_tyontekijo\(20240\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Veronumero_ohje_rakennusalan_tyontekijo(20240))
- Verohallinto. 2014a. Rakentamisilmoituksia koskeva poikkeusmenettely päättyy vuodenvaihteessa. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 11.3.2015]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Rakentamisilmoitukset/Rakentamisilmoituksia_koskeva_poikkeusme\(35136\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Rakentamisilmoitukset/Rakentamisilmoituksia_koskeva_poikkeusme(35136))
- Verohallinto. 2014b. Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008 – 2012 loppuraportin lyhennelmä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 20.2.2015]. Saatavana: https://www.vero.fi/download/Rakennusalan_verovalvontahanke_loppuraportin_lyhennelma/%7B8AD4C46B-6404-4E20-A235-D96DA0498596%7D/9446
- Verohallinto. 2014c. Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 1.2.2014]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Rakentamiseen_liittyva_tiedonantovelvoll\(32723\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Rakentamiseen_liittyva_tiedonantovelvoll(32723))
- Verohallinto. 2014d. Rakentamisen uudet velvoitteet. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 28.2.2015]. Saatavana: http://www.vero.fi/download/Raksi_asiakastilaisuuksien_esitysmateriaali/%7B217CAABA-3E1E-423D-9250-2BC7438C8B72%7D/9591
- Verohallinto. 2014e. Tietuekuvaus VSRAKYHT ja VSTYONTE. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 9.2.2015]. Saatavana: http://www.vero.fi/download/TIETUEKUVAUS_TYONTEKIJA_15_1_2014/%7BDB0974D2-6687-46E7-B862-2B6076C403FB%7D/8754
- Verohallinto. 2014f. Tietuekuvaus VSRAKYHT ja VSURAKKA. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 9.2.2015]. Saatavana: http://www.vero.fi/download/TIETUEKUVAUS_URAKKA_15_1_2014/%7B33F78B68-B7FF-4F14-B439-70619F2B5B4B%7D/8753

Verohallinto. 2014g. Verohallinto avaa verkkolomakkeen verovilppivihjeitä varten. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 1.3.2015]. Saatavana: [https://www.vero.fi/fi-FI/Verohallinto_avaa_verkkolomakkeen_verovi\(35483\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Verohallinto_avaa_verkkolomakkeen_verovi(35483))

Verohallinto. 2014h. Verohallinto hyväksyy aluksi myös puutteelliset rakentamislaitteet. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 11.3.2015]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Verohallinto_hyvakysyy_aluksi_myös_puutte\(32761\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Verohallinto_hyvakysyy_aluksi_myös_puutte(32761))

Verohallinto. 2014i. Verovelkarekisteri. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 27.1.2015]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Osakeyhtio_ja_osuuskunta/Maksuvaikeudet/Verovelkarekisteri\(34171\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Osakeyhtio_ja_osuuskunta/Maksuvaikeudet/Verovelkarekisteri(34171))

Verohallinto. 2015. Veronumerorekisteriin on merkitty 970 422 henkilöä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verohallinto. [Viitattu 11.3.2015]. Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Veronumerorekisteriin_on_merkitty_970_42\(21960\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Veronumerorekisteriin_on_merkitty_970_42(21960))

LIITTEET

Liite 1 Rakennus- ja suunnittelutoimisto Hämäläiset Oy rakennusalan tiedonantovelvollisuuden käyttöohje